

Верховний
Суд

СУДОВІ ВИТРАТИ: нові норми процесу, нові правові позиції Верховного Суду

Дмитро Луспеник

Секретар Пленуму Верховного Суду,

Касаційний цивільний суд,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

27 травня 2024 р., НШСУ

Судові витрати: загальні положення

Доступність правосуддя безпосередньо пов'язане з можливістю особи, яка звертається до суду (а також осіб, які втягуються в процес), витримати весь тягар несення судових витрат у зв'язку з розглядом справи (рішення ЄСПЛ від 09.10.1979 у справі «Ейрі проти Ірландії»).

У ЦПК України до 15.12.2017 були відсутні будь-які навіть загальні принципи, норми, які б визначали порядок, умови тощо відшкодування судових витрат. Новий ЦПК України усунув цей недолік правового регулювання.

Судові витрати – передбачені законом витрати (грошові кошти) сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, понесені ними у зв'язку з її розглядом та вирішенням, а у випадках їх звільнення від сплати - це витрати держави, які вона несе у зв'язку з вирішенням конкретної справи.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рекомендація щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя № R (81)7, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 14 травня 1981 року, та практика Європейського суду з прав людини під час застосування цієї Конвенції **не визнають необхідність сплати судових витрат обмеженням права доступу до суду**. Разом із тим, ураховуючи положення пункту 1 статті 6 Конвенції та прецедентну практику ЄСПЛ (зокрема, рішення від 19.06.2001 у справі «Креуз проти Польщі» (*Kreuz v. Poland*)), **сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду**, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету.

Аналогічна позиція міститься у Рішенні Конституційного Суду України від 28.11.2013 № 12-рп/2013 за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики в Україні» щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у взаємозв'язку з положеннями пункту "г" частини першої статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Судові витрати: загальні положення

- «Право на суд» не є абсолютним. Воно може бути піддане обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду потребує регулювання з боку держави. Гарантуючи сторонам право доступу до суду для визначення їхніх «цивільних прав та обов'язків», пункт 1 статті 6 Конвенції залишає державі вільний вибір засобів, що використовуватимуться для досягнення цієї мети (див. *mutatis mutandis* рішення від 16 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі» (*Kreuz v. Poland*), заява № 28249/95). *Постанова ВП ВС від 28.09.2022 у справі № 477/1315/20.*
- Необхідність сплати судового збору є певним обмеженням при зверненні до суду, однак таке обмеження є загальним для всіх суб'єктів, узгоджується зі статтею 129 Конституції України, якою як одну із засад судочинства визначено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, і не може бути визнане обмеженням права доступу до суду в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Постанова КГС ВС від 04.08.2021 у справі № 904/424/21.*
- Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду; такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення (пункт 57 рішення у справі "Ашингдейн проти Сполученого Королівства" (*Ashingdane v. the United Kingdom*, заява № 8225/78), пункт 96 рішення у справі "Кромбах проти Франції" (*Krombach v. France*, заява № 29731 /96). *Постанова КАС 05.05.2022 у справі № 520/9769/19*

Судові витрати: правове значення

Усунення фінансової перешкоди при зверненні до суду не має здійснюватися за рахунок скасування сплати судових витрат, враховуючи сутність, мету і призначення цього інституту процесуального права.

Функції інституту судових витрат:

- матеріальне забезпечення судочинства шляхом часткового залучення фінансових коштів осіб, які беруть участь у справі (*сплата судового збору, наповнення спеціального фонду Державного бюджету*), незважаючи на положення статті 130 Конституції України про те, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів;
- відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалено рішення (**принцип судочинства** – пункт 12 частини третьої статті 2 ЦПК України);
- вплив на процесуальну поведінку учасників процесу;
- запобігання неправомірній та недобросовісній процесуальній поведінці (**зловживання процесом**) та процесуальне покарання за вказані дії (**принцип судочинства** – пункт 11 частини третьої статті 2 ЦПК України);
- у деякій мірі запобігає пред'явленню сутяжницьких позовів (див.: стаття Луспеника Д. Д. **Сутяжництво: як з цим боротися, світовий досвід** // Судебно-юридическая газета». 2018. 12 жовтня // <https://sud.ua/ru/news/blog/126924-sutyazhnitstvo-yak-z-tsim-borotisy-svitoviy-dosvid>

Судові витрати: загальні положення

- Згідно із главою 8 розділу I ЦПК України судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.
- Визначені ЦПК України **види судових витрат є вичерпними**, тому на сторони та інших осіб, які беруть участь у справі, не може покладатися обов'язок нести інші витрати, не передбачені законодавством. *Склад судових витрат по окремим його видам не є вичерпним.*
- Порядок розподілу та відшкодування судових витрат регламентується виключно ЦПК України. Зазначені **витрати не є збитками** в розумінні 22 ЦК України, не входять до складу ціни позову і не можуть стягуватися як збитки. У зв'язку з цим питання про судові витрати не можуть вирішуватись іншим судом або шляхом пред'явлення позову в іншій справі.
- При пред'явленні такого позову слід відмовляти у відкритті провадження у справі або у подальшому закривати провадження у справі (пункт 1 частини 1 статті 255 ЦПК України), а не відмовляти по суті

Постанови Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2019 у справі № 242/4741/16-ц, провадження № 14-515 цс 19; від 29.05.2019 у справі № 489/5045/18, провадження № 14-191 цс 19 та інші).

•

СУДОВИЙ ЗБІР

Судовий збір: загальні положення

- **Судовий збір**, а не державне мито, як було за часів ЦПК України 1963 року, так як це не плата за послугу щодо здійснення правосуддя, яке призводило б у фінансову залежність судового органу від особи, яка сплачує послуги, що суперечить статті 6 Конвенції.
- Судовий збір - збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Судовий збір включається до складу судових витрат (частина перша статті 1 Закону України «Про судовий збір»).
- Правова природа судового збору це ті функції, які він виконує. Ці функції подібні до функцій інституту судових витрат.
- Перешкоди доступу до суду при неможливості сплати судового збору усуваються шляхом запровадження у ЦПК України можливості: **а)** звільнення від сплати судових витрат, **б)** зменшення їх розміру, **в)** надання відстрочки чи розстрочки у сплаті судового збору.
- У законодавстві наявні 2 основні підходи у правовому регулюванні надання цих пільг.

Перший: У статті 5 Закону України «Про судовий збір» міститься пряма вказівка на осіб, яким надаються пільги щодо сплати судового збору. **Законодавець постійно то зменшує перелік цих осіб, то їх збільшує. На сьогодні пільги надаються 28 особам.**

Другий: Урахування судом майнового стану особи (стаття 136 ЦПК України, стаття 8 Закону України «Про судовий збір»).

Судовий збір: судова практика

Пункт 13 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір»

- Судовий збір не справляється за подання позовної заяви **про відшкодування шкоди**, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду.
- Порушені права можуть захищатись як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях процесу, а саме при апеляційному перегляді. Ці стадії судового захисту є єдиним процесом, завданням якого є справедливий розгляд і вирішення справ з метою захисту порушеного права.

Постанови: ОП КГС ВС від 20.06.2018 у справі № 914/1748/17; КЦС ВС від 20.03.2024 у справі № 932/3458/20.

Судовий збір: судова практика

Пільги по сплаті судового збору

- Відповідно до пункту 1 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються **позивачі - у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі**. (у редакції з 01.09.2015)
- Вимога про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу не є тотожною до вимоги про стягнення заробітної плати, а тому не може бути віднесена до категорії пільгових вимог, за подання яких згідно з пунктом 1 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» судовий збір не сплачується.
- Це пов'язано з тим, що структура заробітної плати визначена статтею 2 Закону України «Про оплату праці», за змістом якої заробітна плата складається з основної та додаткової заробітної плати, а також з інших заохочувальних та компенсаційних виплат.
- **Стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу** за своєю правовою природою не є основною чи додатковою заробітною платою, заохочувальною чи компенсаційною виплатою (зокрема, компенсацією працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням термінів її виплати) у розумінні статті 2 Закону України «Про оплату праці», тобто стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу не входить до структури заробітної плати.

Постанови Верховного Суду: від 10.01.2019 у справі № 728/2955/18; від 06.11.2019 у справі № 910/6968/16

Судовий збір: судова практика

Пільги по сплаті судового збору: *понижуючий коефіцієнт 0,8 ставки*

- Стаття 4 Закону України «Про судовий збір» (частина третя) передбачає, що при поданні до суду процесуальних документів, передбачених частиною другою цієї статті, **в електронній формі** – застосовується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору.
- Особи, які **після 04.10.2021 подають до суду документи в електронній формі** з використанням системи «Електронний суд», мають правомірні очікування, що розмір судового збору, який підлягає сплаті ними, у такому разі буде розрахований із застосуванням понижуючого коефіцієнта, що прямо передбачено в Законі України «Про судовий збір».
- Надані Державною судовою адміністрацією України в листі від 29.10.2021 № 10-19326/21 та Вищою радою правосуддя в листі від 30.11.2021 № 28581/0/9-21 роз'яснення щодо того, що вказана норма (частина третя статті 4 Закону України «Про судовий збір») не набрала чинності у порядку, встановленому Законом, не змінюють установленого порядку та умов набрання чинності нормативно-правовим актом.

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 916/228/22

Судовий збір: судова практика

Судовий збір може сплатити й інша особа, а не лише позивач

- Судовий збір перераховується у безготівковій або готівковій формі, у тому числі з використанням електронного платіжного засобу або за допомогою платіжних пристроїв, в тому числі з використанням платіжних систем через мережу Інтернет у режимі реального часу (частина 1 статті 6 Закону України «Про судовий збір»).
- Велика Палата Верховного Суду вважає помилковим висновок суду першої інстанції про неможливість прийняття як доказу сплати судового збору за подання позовної заяви платіжного доручення лише у зв'язку із зазначенням у ньому платником іншої особи, а не позивача, без урахування всього змісту цього документа, зокрема, вказівки на призначення відповідного платежу (об'єкта справляння судового збору). Визначальним є факт надходження усієї належної до сплати суми судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України.
- Відповідно до частини другої статті 9 Закону України від «Про судовий збір» суд перед відкриттям провадження у справі, прийняттям до розгляду заяв (скарг) перевіряє зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України. У зв'язку із цим суд повинен перевірити, щоб платіжне доручення на безготівкове перерахування судового збору, квитанція установи банку про прийняття платежу готівкою, що додаються до позовної заяви (заяви, скарги), містили відомості про те, за яку саме позовну заяву (заяву, скаргу, дію) сплачується судовий збір.

Постанова ВП ВС від 30.09.2020 у справі № 9901/144/20. Постанова КГС ВС від 22.02.2024 у справі № 10/4274/22.

Судовий збір: судова практика

Порядок оформлення сплати судового збору

Квитанція, яка не містить інформації про номер справи, у межах якої подана скарга, та дату ухвалення оскаржуваного судового рішення, не є належним доказом сплати судового збору в установленому порядку і розмірі.

Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженій постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22 визначено загальні правила, види і стандарти розрахунків клієнтів банків та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків. Зокрема, її положеннями встановлено вимоги щодо заповнення розрахункових документів.

Згідно з додатками 2, 8 до Інструкції одним з реквізитів платіжного доручення є «Призначення платежу», який заповнюється з урахуванням вимог, установлених главою 3 Інструкції.

Пунктом 3.8 Інструкції передбачено, що реквізит «Призначення платежу» платіжного доручення заповнюється платником так, щоб надавати повну інформацію про платіж та документи, на підставі яких здійснюється перерахування коштів отримувачу. Повноту інформації визначає платник з урахуванням вимог законодавства України. Платник відповідає за дані, які зазначено в реквізиті платіжного доручення «Призначення платежу».

Постанова ВС від 13.02.2020 у справі № 910/4557/18.

Nota bene! 29.07.2022 Правління Національного банку України постановою № 163 затвердило нову Інструкцію про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг.

Судовий збір: судова практика

Звільнення від сплати судового збору

- Пункт 13 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір»: учасники бойових дій під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються від сплати судового збору у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав.
- Правовий статус ветеранів війни, забезпечення створення належних умов для їх життєзабезпечення та членів їх сімей, встановлені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». У статті 22 цього ж Закону передбачено, що особи, на яких поширюється дія цього нормативного акта, отримують безоплатну правову допомогу щодо питань, пов'язаних з їх соціальним захистом, а також звільняються від судових витрат, пов'язаних з розглядом цих питань.
- Перелік пільг учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них, визначені у статті 12 цього Закону.
- Вирішуючи питання про стягнення судового збору з особи, яка має статус учасника бойових дій (прирівняної до нього особи), для правильного застосування норм пункту 13 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» суд має враховувати предмет та підстави позову; перевіряти чи стосується така справа захисту прав цих осіб з урахуванням положень статей 12, 22 вказаного Закону.

Постанови ВП ВС від 12.02.2020 у справі № 545/1149/17, від 09.10.2019 у справі № 9901/311/19, КГС ВС від 18.04.2022 у справі № 910/6441/21.

Судовий збір: судова практика

Звільнення від сплати судового збору

- Законом України «Про судовий збір» встановлено, що судовий збір не справляється за подання заяви про винесення додаткового судового рішення (пункт 5 частини першої статті 3).

Постанова ОП КАС ВС від 20.12.2019 у справі № 240/6150/18 , постанова ВС від 20.07.2021 у справі № 922/2604/20

Судовий збір: судова практика

Звільнення від сплати судового збору та визнання позову неподаним і повернення

- **Одночасна відмова** в задоволенні клопотання про зменшення суми судового збору (звільнення від його сплати) та визнання неподаною і повернення апеляційної скарги чи іншого процесуального звернення (у разі коли таке клопотання заявлено не в апеляційній скарзі, а в заяві про усунення недоліків апеляційної скарги) **є невиправданим**, оскільки у разі відмови в задоволенні клопотання про зменшення суми судового збору суд може продовжити заявнику строк для сплати судового збору. Тому в таких випадках суд має продовжити строк на усунення недоліків, а не одразу повертати процесуальний документ заявнику.
- Суд, прийнявши рішення про відмову у звільненні позивачки від сплати судового збору, мав постановити відповідну ухвалу, направити її позивачці та переконатись, що вона отримала цю ухвалу і має розумний строк для сплати судового збору та подання заяви про продовження або поновлення строку на усунення недоліків разом з доказами сплати судового збору. Такий строк не повинен перевищувати п'яти днів з дня закінчення строку на усунення недоліків.

Постанова ВП ВС від 18.10.2023 у справі № 910/10939/22

Звільнення від сплати судового збору (воєнний стан)

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про судовий збір», враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі.

ВС ураховує запровадження на всій території України воєнного стану у 2022 року у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією рф проти України.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, але не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені, зокрема, ст. 55 цієї Конституції.

Суд касаційної інстанції також звертає увагу на висновки, викладені у рішенні "Case of Balkinas v. Lithuania" (№ 75435/17), де ЄСПЛ категорично не погодився з тим, що обмеження доступу заявника до Верховного суду було необхідним та пропорційним. У пункті 39 ЄСПЛ вказав, що розмір судового збору, оцінений у світлі конкретних обставин конкретної справи, включаючи здатність заявника сплатити його, є факторами, які є суттєвими для визначення того, чи особа скористалась своїм правом на доступ до суду. Крім того, у пункті 43 цієї справи ЄСПЛ дійшов висновку про необхідність врахування того, чи є у заявника можливість сплатити судовий збір, враховуючи його фінансовий стан на основі комплексної оцінки його фінансової ситуації.

Постанова ВС від 04.08.2022 у справі № 420/2429/20.

Звільнення від сплати судового збору (воєнний стан)

- Суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк у порядку, передбаченому законом, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі.
- З підстав, зазначених у частині першій цієї статті, суд у порядку, передбаченому законом, може зменшити розмір належних до сплати судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, або звільнити від їх сплати (частини перша і третя статті 136 ЦПК України).
- Лише **факт введення воєнного стану на території України** не може бути визнаний поважною причиною для невиконання вимог ухвали про залишення касаційної скарги без руху щодо сплати судового збору, за відсутності відповідних обґрунтувань та доказів того, як саме введення воєнного стану вплинуло на неможливість сплати судового збору.

Постанова ВС від 30 січня 2023 у справі № 380/379/20.

Судовий збір: судова практика

Порядок обчислення судового збору: майнові і немайнові вимоги

- За подання позовної заяви, що має одночасно майновий і немайновий характер, судовий збір сплачується за ставками, встановленими для позовних заяв майнового та немайнового характеру. У разі коли в позовній заяві об'єднано дві і більше вимог немайнового характеру, судовий збір сплачується за кожну вимогу немайнового характеру (абзаци перший і другий частини третьої статті 6 Закону України «Про судовий збір»).
- Визнання недійсними 3 договорів і стягнення грошової суми, тобто 3 вимоги немайнового характеру і 1 вимога майнового характеру: порядок обчислення див.: *постанова ВП ВС від 22.09.2022 у справі № 125/2157/19*.
- **Майновий позов** (позовна вимога майнового характеру) – це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що підлягає грошовій оцінці.
- До позовних заяв **немайнового характеру** відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці. Під немайновим позовом слід розуміти вимогу про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці.

Постанова ВП ВС від 04.10.2023 у справі № 906/1026/22.

Судовий збір: судова практика

Порядок обчислення судового збору

Визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті при розгляді спорів про звернення стягнення на предмет застави після вирішення спору про виконання основного зобов'язання.

- Наявність вартісного, грошового вираження матеріально-правової вимоги позивача свідчить про її майновий характер, який має відображатися у ціні заявленого позову.
- Зміст заявленої вимоги **про звернення стягнення на заставлене майно** ґрунтується на наявності грошових вимог позивача до відповідача на підставі окремого договору, наслідком задоволення таких вимог та виконання судового рішення є припинення грошових вимог позивача. Отже, позовні вимоги про звернення стягнення на заставлене майно мають вартісну оцінку, носять майновий характер і розмір ставок судового збору за їх подання визначається за вимогами статті 4 Закону України «Про судовий збір», **виходячи з розміру грошових вимог позивача, на задоволення яких спрямовано позов.**

Постанова ВП ВС від 26 лютого 2019 року у справі № 907/9/17.

Судовий збір: судова практика

Порядок обчислення судового збору за кілька однорідних вимог немайнового характеру

- Частиною третьою статті 6 Закону України «Про судовий збір» передбачено, що **у разі коли в позовній заяві об'єднано дві і більше вимог немайнового характеру, судовий збір сплачується за кожну вимогу немайнового характеру.**
- Норми ЦПК України, Закону України «Про судовий збір» не містять норм, які б дозволяли зробити висновок, що законодавець хоче встановити більш сприятливі наслідки у вигляді сплати судового збору у меншому розмірі для випадків, коли позивач об'єднує вимоги до кількох відповідачів в одному позові.
- Для визначення тотожності вимог враховуються три компоненти: тотожність предмету, тотожність підстави та тотожність сторін. При визначенні кількості вимог у зазначених правовідносинах слід урахувувати кількість відповідачів у справі.

Постанова ОП КЦС ВС від 18.09.2023 у справі № 758/5118/21 (виселення з квартири сім'ї з 4 осіб і зняття 4 осіб з реєстрації)

Судовий збір: судова практика

Чи можна звільнити від сплати судового збору не сторону у справі?

- Згідно з частиною першою статті 136 ЦПК України суд, **враховуючи майновий стан сторони**, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк у порядку, передбаченому законом, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі. З підстав, зазначених у частині першій цієї статті, суд у порядку, передбаченому законом, може зменшити розмір належних до сплати судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, або звільнити від їх сплати (частина третя статті 136 ЦПК України).
- Відповідно до частини 1 статті 8 Закону України «Про судовий збір», враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов: 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу **позивача** – фізичної особи за попередній календарний рік; або 2) **позивачами** є:
- Наведеними правовими нормами встановлено чіткий і вичерпний перелік умов, а також суб'єктних та предметних критеріїв, за наявності яких, з огляду на майновий стан сторони, суд може, зокрема, звільнити від сплати судового збору.
- Зазначеною нормою прямо передбачено право суду, зокрема, звільнити від сплати судового збору саме **позивача** – члена малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї, а заявник (скаржник) не є позивачем у справі. Тобто, **за певних умов суд може звільнити від сплати судового збору саме сторону в справі.**

Постанова ОП КЦС ВС від 6.11.2023 у справі № 225/2213/20

Судовий збір: судова практика

Судовий збір: порядок обчислення (різні періоди, позивач звільнений)

- Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, - у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.
- Якщо позивача, на користь якого ухвалено рішення, звільнено від сплати судового збору, він стягується з відповідача в дохід держави пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог (частина третя статті 88 ЦПК України у редакції, чинній на час розгляду справи судами першої й апеляційної інстанцій).
- Для вирішення питання про розподіл судових витрат зі сплати судового збору слід визначити, скільки би мав становити такий збір, якби позивачка за законом не була звільнена від його сплати.

Постанови ВП ВС: від 18.03.2020 у справі № 711/4010/13 (трудовий спір, різні стадійні періоди розгляду справи);

від 26.10.2021 у справі № 766/20797/18 (споживач)

Судовий збір: судова практика

Чи можна звільнити від сплати судового збору юридичну особу ?

- Як убачається зі змісту статті 8 Закону України «Про судовий збір», яка є спеціальною нормою, існує три умови, за яких суд, враховуючи майновий стан сторони та за її клопотанням, може відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення (частина перша статті 8 Закону України «Про судовий збір»), зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати: 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача – фізичної особи за попередній календарний рік; або 2) позивачами є: ; або 3) предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.
- З аналізу статті 8 Закону України «Про судовий збір» чітко вбачається, що законодавець, застосувавши конструкцію «суд, враховуючи майновий стан сторони, може...», тим самим визначив, що питання звільнення, зменшення розміру, відстрочення чи розстрочення сплати судового збору осіб, які не зазначені в статті 5, або у справах із предметом спору, не охопленим статтею 5, є правом, а не обов'язком суду навіть за наявності однієї з умов для такого звільнення, зменшення розміру, відстрочення чи розстрочення.
- Умови, визначені у пунктах 1 та 2 частини першої статті 8, можуть застосовуватися **лише до фізичних** осіб й не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення пункту 3 частини першої статті 8 можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто предметом позову у яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Постанова ВП ВС від 14.01.2021 у справі № 0940/2276/18.

Судовий збір: судова практика

Диспозитивність (розсуд) дій суду: звільнення від сплати судового збору

- Законом України «Про судовий збір» визначений перелік осіб, які безумовно звільнені від сплати судового збору у всіх інстанціях у силу закону, який наділяє їх певним статусом, або виходячи із чітко визначеного предмета спору. Цей перелік наведений у статті 5 зазначеного Закону та є вичерпним.
- Згідно з ч. 2 ст. 133 ЦПК України розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.
- Водночас, у ч. 2 ст. 133 ЦПК України є відсилання до норм Закону України «Про судовий збір», зокрема до підстав для звільнення від сплати судового збору, визначених статтею 8, передбачене лише щодо питання звільнення від сплати судового збору.
- Це означає, що юридична особа не позбавлена права звернутися із клопотанням про відстрочення або розстрочення сплати судового збору, і суд за результатами розгляду цього клопотання не обмежений у праві на власний розсуд відстрочити або розстрочити таку сплату. Крім того, із наведеного убачається, що прийняти рішення про відстрочення або розстрочення сплати судового збору суд може і з власної ініціативи у тому разі, коли юридична особа звертається із клопотанням про звільнення від сплати судового збору.

Постанова ВП ВС від 14.01.2021 у справі № 0940/2276/18

Судовий збір: судова практика

Оскарження ухвали суду щодо визначення розміру судових витрат

- Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо визначення розміру судових витрат (пункт 13 частини першої статті 353 ЦПК України).
- Тлумачення пункту 13 частини першої статті 353, статті 133 ЦПК України та інших норм процесуального законодавства свідчить, що **встановлення судом у відповідній ухвалі розміру судових витрат може бути предметом апеляційного оскарження**.
- Апеляційному оскарженню **лише разом з рішенням суду** підлягає ухвала суду першої інстанції про залишення позовної заяви без руху, **якщо суд першої інстанції у цій ухвалі встановлює розмір судового збору**, який позивач (заявник) має сплатити при зверненні до суду, або порядок його обчислення, однак особа не погоджується або з таким розміром, або з порядком його обчислення. Такі **ухвали суду першої інстанції не підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду**.
- Не підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду ухвали суду першої інстанції про відмову в задоволенні клопотання про звільнення від сплати судового збору. В такому випадку заявник може реалізувати своє право на апеляційне оскарження такого судового рішення шляхом включення заперечень на нього до апеляційної скарги на рішення суду відповідно до частини другої статті 353 ЦПК України (у випадку постановлення такого рішення місцевим судом).
- *Постанова ВП ВС від 14.06.2023 у справі № 607/23244/21*

•

Судові витрати на професійну правничу допомогу

Позиції ЄСПЛ

Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 року у справі "East/West Alliance Limited проти України", заява №19336/04

- Заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір обґрунтованим.

Рішення ЄСПЛ від 28.11.2002 року у справі «Лавентс проти Латвії», заява № 58442/00

- Відшкодовуються лише витрати, які мають розумний розмір.

Процесуальні етапи відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу

- 1) попереднє визначення суми судових витрат на професійну правничу допомогу (стаття 134 ЦПК України);
- 2) визначення розміру судових витрат на професійну правничу допомогу, що підлягають розподілу між сторонами (стаття 137 ЦПК України) шляхом подання заяви (клопотання) про відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу разом з детальним описом робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, і здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги, та доказами, що підтверджують здійснення робіт (наданих послуг) і розміру судових витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи;
- 3) розподіл судових витрат (стаття 141 ЦПК України)

Види судових витрат на професійну правничу допомогу, які підлягають компенсації

- гонорар адвоката за представництво в суді;
- послуги надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;
- витрати на збір доказів;
- вартість послуг помічника адвоката;
- витрати на прибуття до суду та **очікування судового засідання** (постанова ВП ВС від 18.01.2024 у справі № 9901/459/21)
- **інші види** правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором.

Стаття 137 ЦПК України, статті 19, 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Попереднє визначення суми судових витрат на професійну правничу допомогу

- У ЦПК України закріплено вимогу для кожної із сторін процесу подавати до суду попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які сторона понесла і які очікує понести у зв'язку з розглядом справи (стаття 134 ЦПК України).
- Попередній (орієнтовний) розрахунок судових витрат є **обов'язковою складовою першої заяви по суті спору** (як позовної заяви, апеляційної та касаційної скарг, так і відзиву), оскільки з огляду на статтю 134 ЦПК України попередній (орієнтовний) розрахунок судових витрат враховується судом під час вирішення питання про розподіл судових витрат, пов'язаних з розглядом справи.
- Аналіз частини другої статті 134 ЦПК України свідчить про те, що **у разі неподання попереднього розрахунку у суду є право, а не обов'язок відмовити у відшкодуванні відповідних судових витрат**. Тобто неподання стороною попереднього розрахунку судових витрат не є безумовною підставою для відмови у відшкодуванні відповідних судових витрат. Тобто, у разі неподання попереднього розрахунку у суду є право, а не обов'язок для відмови у відшкодуванні відповідних судових витрат.

Постанова ВП ВС від 12.11.2019 року у справі № 904/4494/18, постанова ВС від 08.04.2021 року у справі № 161/20630/18; постанова ВС від 12.01.2022 у справі № 725/42/21

- При цьому слід зауважити, що поданий стороною **попередній розрахунок розміру судових витрат не обмежує сторону у доведенні іншої фактичної суми таких витрат**, які підлягають розподілу між сторонами за результатами розгляду справи.

Процедура ухвалення додаткового судового рішення про судові витрати

- Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення (частина третя статті 270 ЦПК України).
- У разі необхідності **суд може викликати сторони або інших учасників справи в судове засідання**. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви (частина четверта статті 270 ЦПК України).
- У випадку задоволення заяви сторони про розподіл судових витрат, щодо яких сторона доказів не подавала, поданої на підставі статті 246 ЦПК України, слід прийняти до уваги, що *судом під час розгляду справи по суті питання про розподіл судових витрат не розглядалось на засадах змагальності та рівності*, оскільки докази на підтвердження розміру судових витрат сторонами не були подані до закінчення судових дебатів чи внаслідок залишення позову без розгляду в підготовчому судовому засіданні.
- Отже, у процедурі розгляду заяви про розподіл судових витрат **суду належить забезпечити сторонам у справі можливість бути повідомленими про розгляд заяви** та надати свої заперечення щодо розміру витрат, які заявник намагається компенсувати за рахунок протилежної сторони.
- Ключовими в цьому аспекті є приписи частини другої статті 246 ЦПК України, які в імперативному порядку встановлюють, що для вирішення питання про судові витрати суд призначає судове засідання.
- *Постанова ВП ВС від 05.07.2023 у справі № 911/3312/21; постанова ВС від 17.11.2022 у справі № 687/35/21*

Наслідки ненаправлення іншому учаснику справи заяви про правничу допомогу

- Неповідомлення учасником справи іншого учасника справи про попередній (орієнтовний) розрахунок судових витрат, а також **ненаправлення на його адресу документів на підтвердження відповідних вимог** позбавляє іншого учасника справи можливості подати до суду клопотання про зменшення розміру таких витрат, що стало однією з підстав для відмови у задоволенні заяви товариства про розподіл судових витрат.
- *Заява про ухвалення додаткового рішення є заявою з процесуальних питань*, а тому подання учасником справи заяви про ухвалення додаткового рішення про стягнення витрат на правничу допомогу потрібно здійснювати із дотриманням вимог ЦПК України, встановлених для подання клопотань (заяв) з процесуальних питань.
- Це не заява з подання доказів (стаття 83 ЦПК України).
- За правилами частини другої статті 183 ЦПК України **до заяви**, скарги, клопотання чи заперечення, які подаються на стадії виконання судового рішення, в тому числі в процесі здійснення судового контролю за виконанням судових рішень, **додаються докази їх надіслання (надання) іншим учасникам справи (провадження)**.

Постанова (додаткова) ВС від 21.08.2019 року у справі № 922/2821/18, постанова ВС від 12.04.2023 у справі 626/133/21

№

Критерії визначення розміру правничої допомоги

При визначенні суми відшкодування суд має виходити з критерію реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності), а також критерію розумності їхнього розміру, виходячи з конкретних обставин справи та фінансового стану обох сторін.

Такі самі критерії, як зазначено вище, застосовує Європейський суд з прав людини, присуджуючи судові витрати на підставі статті 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Зокрема, згідно з практикою ЄСПЛ заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим (рішення ЄСПЛ від 23 січня 2014 року у справі «East/West Alliance Limited» проти України» (East/West Alliance Limited v. Ukraine), заява № 19336/04).

Також у рішенні ЄСПЛ зазначено, що відшкодовуються лише витрати, які мають розумний розмір.

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі 922/1964/21

Детальний опис робіт, виконаних адвокатом

- Для визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає **детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги** (частина третя статті 137 ЦПК України).
- Подання детального опису робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги, *не є самоціллю, а є необхідним для визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат.*
- Саме лише незазначення учасником справи в детальному описі робіт (наданих послуг) витрат часу на надання правничої допомоги не може перешкодити суду встановити розмір витрат на професійну правничу допомогу (у випадку домовленості між сторонами договору про встановлений фіксований розмір обчислення гонорару).
- Учасник справи повинен деталізувати відповідний опис лише тією мірою, якою досягається його функціональне призначення – визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат. **Надмірний формалізм** при оцінці такого опису на предмет його деталізації, за відсутності визначених процесуальним законом чітких критеріїв оцінки, може призвести до порушення принципу верховенства права.
- *Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21*

Умови для стягнення витрат за правничу допомогу

Розмір витрат, які сторона сплатила **або має сплатити** у зв'язку з розглядом справи, встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо). Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву. У разі неподання відповідних доказів протягом встановленого строку така заява залишається без розгляду (частина восьма статті 141 ЦПК України).

Витрати на надану професійну правничу допомогу в разі підтвердження обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості підлягають розподілу за результатами розгляду справи **незалежно від того, чи їх вартість уже фактично сплачена стороною / третьою особою, чи тільки має бути сплачена.**

Постанова ВС від 23 вересня 2021 року у справі № 904/1907/15.

Зменшення розміру витрат на правничу допомогу

Стаття 137 ЦПК України. У разі недотримання вимог частини четвертої цієї статті суд може, **за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат** на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами (частина п'ята).

Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами (частина шоста).

- У розумінні наведених положень процесуального закону зменшення суми судових витрат на професійну правничу допомогу, що підлягають розподілу, є можливим лише на підставі клопотання іншої сторони у разі, на її думку, недотримання вимог стосовно співмірності витрат із складністю відповідної роботи, її обсягом та часом, витраченим адвокатом на виконання робіт.
- Суд, ураховуючи принципи диспозитивності та змагальності, **не має права вирішувати питання про зменшення суми** судових витрат на професійну правову допомогу, що підлягають розподілу, **з власної ініціативи**.

Постанова ОП КГС ВС від 03.10.2019 року у справі № 922/445/19; постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі 922/1964/21

№

Зменшення розміру витрат на правничу допомогу

Заява про зменшення витрат на правничу допомогу має бути мотивованою

- Позивачкою було подано лише заперечення проти заяв відповідачів про попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат. У цих запереченнях не наведено аргументів, які могли би свідчити про неспівмірність витрат на правову допомогу. Позивачка також не зазначила, яким саме чином неподання іншою стороною попереднього (орієнтовного) розрахунку сум судових витрат разом із відзивом на позовну заяву завадило їй висловити свої міркування щодо неспівмірності таких витрат.
- Велика Палата Верховного Суду зауважує, що відмова у відшкодуванні витрат на правову допомогу є правом суду, а не обов'язком, реалізація якого є наслідком доведення стороною обставин того, що неподання іншою стороною попереднього (орієнтовного) розрахунку сум судових витрат, які ця особа понесла і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи, порушило принцип змагальності та завадило стороні спору належним чином висловити свої міркування щодо їх обґрунтованості та співмірності заявлених до стягнення витрат.

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

Зменшення витрат на правничу допомогу при відсутності відповідного клопотання

Така ситуація можлива лише у силу нищенаведеного

- Клопотань *про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката не надходило.*
- При вирішенні питання про розподіл судових витрат суд має враховувати конкретні обставини справи, загальні засади цивільного законодавства та критерії відшкодування витрат на професійну правничу допомогу.
- За результатами розгляду справи задоволено позовну вимогу про витребування спірних земельних ділянок, у задоволенні інших позовних вимог відмовлено.
- Відповідно до частин першої і другої статті 141 ЦПК України *судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.*

Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються:

- 1) у разі задоволення позову - на відповідача;
- 2) у разі відмови в позові - на позивача;
- 3) у разі часткового задоволення позову - на обидві сторони *пропорційно розміру задоволених позовних вимог.*

Постанова (додаткова) ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21 .

Подання доказів понесення витрат на правничу допомогу

- Розмір судових витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо). Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду, **за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву**. У разі неподання відповідних доказів протягом встановленого строку така заява залишається без розгляду (частина восьма статі 141 ЦПК України).

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

- Якщо сторона з поважних причин не може подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат до закінчення судових дебатів у справі, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог (частина перша статті 246 ЦПК України).
- У випадку якщо сторона з поважних причин до закінчення судових дебатів не могла подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, та подає ці докази разом з відповідною заявою після прийняття рішення по суті позовних вимог, то така **сторона повинна обґрунтувати поважність причин не подання таких доказів суду до закінчення судових дебатів у справі**;
- У разі відсутності обґрунтування поважних причин чи їх неповажності суд відмовляє в задоволенні заяви про стягнення витрат.

Постанова ВС від 10.01.2024 у справі № 285/5547/21

Подання доказів понесення витрат на правничу допомогу

- Клопотання про поновлення строку на подання заяви про ухвалення додаткового рішення не можна ототожнювати із клопотанням про поновлення процесуального строку на подання доказів.

Постанова ВП ВС від 22.11.2023 у справі № 712/4126/23

- Передбачена процесуальними нормами можливість подати суду протягом п`яти днів докази на підтвердження витрат на правничу допомогу з метою розподілу цих витрат й ухвалення з цього питання додаткового судового рішення є не способом заявити суду про необхідність вирішення цього питання (про яке сторона не висловлювалася раніше), а механізмом довести суду факт понесення цих витрат, як умову для їх розподілу.
- Якщо ж до завершення розгляду сторона не заявила суду про розподіл витрат на професійну правничу допомогу, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді, й, відповідно, не надала документів, які ці витрати підтверджують, суд у такому випадку не має підстав розподіляти ці витрати. Не виникне підстав для їх розподілу шляхом ухвалення додаткового судового рішення й тоді, коли заява про розподіл витрат на правничу допомогу, як і докази, які ці витрати підтверджують, будуть подані суду вже після того, як цей суд розгляне справу й ухвалить відповідне рішення.
- *Постанова ВС від 26.07.2023 у справі № 160/16902/20.*

Гонорар успіху адвоката

- За умовами пункту 4.2 додаткової угоди № 2 у разі якщо буде досягнуто мету представництва (прийнято судове рішення про стягнення заборгованості у повній сумі та штрафних санкцій, **клієнт додатково сплачує адвокату гонорар в розмірі 5 000 грн.**
- Гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правової допомоги. При встановленні розміру гонорару враховуються складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час (стаття 30 Закону Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).
- При встановленні розміру гонорару відповідно до частини третьої статті 30 вказаного Закону України врахуванню підлягають складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, витрачений ним час, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини.
- Порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата тощо), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правової допомоги.

Постанова ВП ВС від 12.05.2020 року у справі № 904/4507/18

Гонорар успіху адвоката

- Розмір гонорару визначається за погодженням адвоката з клієнтом. Адвокат має право у розумних межах визначати розмір гонорару, виходячи із власних міркувань. При встановленні розміру гонорару можуть враховуватися складність справи, кваліфікація, досвід і завантаженість адвоката та інші обставини. Погоджений адвокатом з клієнтом та/або особою, яка уклала договір в інтересах клієнта, розмір гонорару може бути змінений лише за взаємною домовленістю. В разі виникнення особливих по складності доручень клієнта або у випадку збільшення затрат часу і обсягу роботи адвоката на фактичне виконання доручення (підготовку до виконання) розмір гонорару може бути збільшено за взаємною домовленістю.
- У процесі вирішення питання про віднесення до судових витрат, які розподілені за результатами розгляду спору, бонусів, передбачених договором про надання правничої допомоги, залежно від результатів розгляду справи, тобто так званого **«гонорару успіху»**, для суду не є обов'язковими зобов'язання, які склалися між адвокатом та клієнтом, зокрема у разі укладення ними договору, що передбачає сплату адвокату «гонорару успіху», в контексті вирішення питання про розподіл судових витрат. Суд повинен оцінювати витрати, що мають бути компенсовані за рахунок іншої сторони, ураховуючи те, чи були вони фактично здійснені, а також їх необхідність. При цьому суд, визначаючи суму відшкодування, має послуговуватися критеріями реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності) та розумності їхнього розміру, зважаючи на конкретні обставини справи та фінансовий стан обох сторін.
- При обчисленні гонорару слід керуватися зокрема умовами укладеного між замовником і адвокатом договору про надання правової допомоги (частина друга статті 137 ЦПК України, частина друга статті 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)

Постанова ВС від 03.02.2021 року у справі № 554/2586/16-ц

Компенсація судових витрат за необґрунтовані дії позивача

- У разі закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду *відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, **внаслідок необґрунтованих дій позивача*** (частина п'ята статті 142 ЦПК України). Частиною шостою зазначеної статті передбачено, що у випадках, встановлених частинами третьою-п'ятою цієї статті, суд може вирішити питання про розподіл судових витрат *протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду, рішення про задоволення позову у зв'язку з його визнанням, за умови дотримання відповідною стороною вимог частини дев'ятої статті 141 ЦПК України, зокрема, якщо судом не буде встановлено зловживання стороною чи її представником або виникнення спору внаслідок неправильних дій сторони.*
- Компенсація таких витрат здійснюється з дотриманням загальних правил відшкодування витрат на правничу допомогу, зокрема щодо надання позивачу права заявити клопотання про зменшення їх розміру, якщо позивач вважає їх неспівмірними відповідно до частин четвертої-шостої статті 137 ЦПК України.
- При компенсації правничих витрат відповідача у справі за рахунок позивача із застосуванням частини п'ятої статті 142 ЦПК України **має бути встановлена необґрунтованість дій позивача, пов'язаних з розглядом справи, та необхідність понесення витрат відповідачем з надання правничої допомоги** в порушеній позивачем справі (необхідність ознайомлення адвокатом з матеріалами справи, подання відзиву відповідачем у справі, участь адвоката в судових засіданнях, вчинення дій щодо збирання доказів та інше). Така компенсація витрат здійснюється **з дотриманням загальних процесуальних гарантій** щодо розподілу судових витрат за наслідком розгляду спору по суті, з дотриманням вимог, передбачених частиною п'ятою статті 137, частиною восьмою статті 141 ЦПК України.
- *Постанова ВП ВС від 05.07.2023 у справі № 911/3312/21*

Компенсація судових витрат за необґрунтовані дії позивача

- Відповідач не навів належного обґрунтування щодо зловживання позивачем процесуальними правами, а саме по собі пред'явлення позову, який задоволено, не може свідчити про необґрунтованість його дій.

Постанова ВП ВС від 22.11.2023 у справі № 712/4126/22

- У постанові Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 521/3011/18 суд відмовив відповідачу у відшкодуванні здійснених ним витрат на правничу допомогу, оскільки вважав, що немає підстав для визнання дій позивача необґрунтованими, а звернення до суду за захистом порушеного права, а також його дії, направлені на такий захист, не можуть свідчити про зловживання процесуальними правами та не можуть вважатися необґрунтованими, тягнути обов'язок позивача відшкодувати понесені відповідачем витрати на правову допомогу.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!